

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

ĐỖ THỊ HƯỜNG

CẢNH HUỐNG NGÔN NGỮ
CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở THÁI NGUYÊN

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ, VĂN HỌC
VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2018

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

ĐỖ THỊ HƯỜNG

CẢNH HUỐNG NGÔN NGỮ
CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở THÁI NGUYÊN

Ngành: Ngôn ngữ Việt Nam

Mã số: 8.22.01.02

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ, VĂN HỌC
VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Cán bộ hướng dẫn khoa học: TS. Lê Văn Trường

THÁI NGUYÊN - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các kết quả trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất cứ một công trình nào.

Tác giả luận văn

Đỗ Thị Hương

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn, ngoài sự cố gắng nỗ lực của bản thân, tôi còn nhận được sự quan tâm giúp đỡ của các thầy cô, đồng nghiệp, bạn bè và gia đình... Trước tiên, tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành, sâu sắc nhất đến **TS. Lê Văn Trường**, người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ, tạo mọi điều kiện cho tôi trong quá trình thực hiện đề tài.

Tôi xin gửi lời cảm ơn các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, tổ Ngôn ngữ học, Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã nhiệt tình giảng dạy và tạo mọi điều kiện thuận lợi trong thời gian học tập và nghiên cứu tại khoa.

Xin cảm ơn Ban Giám hiệu Nhà trường, Phòng Sau Đại học đã tạo điều kiện cho tôi trong việc hoàn thành thủ tục để bảo vệ luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày 06 tháng 9 năm 2018

Tác giả luận văn

Đỗ Thị Hương

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT	iv
DANH MỤC CÁC BẢNG	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	3
4. Phương pháp nghiên cứu	3
5. Đóng góp của đề tài	4
6. Cấu trúc của luận văn	5
Chương 1. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ THUYẾT	6
1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu	6
1.1.1. Tình hình nghiên cứu ngôn ngữ dân tộc thiểu số	6
1.1.2. Tình hình nghiên cứu ngôn ngữ Sán Dìu	7
1.1.3. Đánh giá chung đối với những nghiên cứu về cảnh huống ngôn ngữ	9
1.2. Cơ sở lý thuyết	10
1.2.1. Khái niệm về cảnh huống ngôn ngữ, phân loại cảnh huống ngôn ngữ ...	10
1.2.2. Khái niệm song (đa) ngữ và vấn đề song ngữ bất bình đẳng	13
1.2.3. Khái niệm “Chính sách ngôn ngữ” và các loại hình chính sách ngôn ngữ ...	15
1.2.4. Khái niệm thái độ ngôn ngữ	18
1.2.5. Khái niệm năng lực ngôn ngữ và phương pháp xác định năng lực ngôn ngữ	19
1.2.6. Khái niệm giáo dục ngôn ngữ ở cộng đồng đa ngữ	21
1.2.7. Những đặc điểm về cảnh huống ngôn ngữ ở Việt Nam	22
1.3. Người Sán Dìu và tiếng Sán Dìu ở Thái Nguyên	25

1.3.1. Khái quát về người Sán Dìu	25
1.3.2. Một số đặc điểm chung về tiếng Sán Dìu.....	27
Tiểu kết chương 1	33
Chương 2. ĐẶC ĐIỂM CẢNH HUỐNG TIẾNG SÁN DÌU Ở THÁI NGUYÊN.....	34
2.1. Dẫn nhập.....	34
2.2. Các yếu tố tác động đến cảnh huống người Sán Dìu ở Thái Nguyên	34
2.2.1. Điều kiện tự nhiên - xã hội của Thái Nguyên	34
2.2.2. Đặc điểm của người Sán Dìu ở Thái Nguyên	37
2.2.3. Chính sách ngôn ngữ đối với vùng dân tộc thiểu số của Trung ương và địa phương	40
2.3. Đặc điểm của cảnh huống ngôn ngữ người Sán Dìu xét theo tiêu chí định lượng.....	43
2.3.1. Số lượng các ngôn ngữ của tỉnh Thái Nguyên.....	43
2.3.2. Số lượng các phạm vi giao tiếp của ngôn ngữ Sán Dìu ở Thái Nguyên trong quan hệ với số lượng chung các phạm vi giao tiếp.....	44
2.4. Đặc điểm cảnh huống ngôn ngữ của người Sán Dìu xét theo tiêu chí định chất	48
2.4.1. Năng lực ngôn ngữ của người Sán Dìu ở Thái Nguyên.....	48
2.4.2. Tình hình sử dụng ngôn ngữ của người Sán Dìu ở Thái Nguyên	50
2.5. Đặc điểm của cảnh huống ngôn ngữ của người Sán Dìu xét theo tiêu chí định giá	56
2.5.1. Thái độ đối với tiếng Việt của người Sán Dìu ở Thái Nguyên	56
2.5.2. Thái độ ngôn ngữ đối với tiếng Sán Dìu	60
Tiểu kết chương 2	70
Chương 3. MỘT SỐ ĐỀ XUẤT VÀ GIẢI PHÁP CHO VẤN ĐỀ BẢO TỒN, PHÁT TRIỂN NGÔN NGỮ SÁN DÌU Ở THÁI NGUYÊN	71
3.1. Sự đánh giá về tình hình sử dụng ngôn ngữ của người Sán Dìu ở Thái Nguyên	71

3.2. Các phương hướng và giải pháp đối với cảnh huống ngôn ngữ Sán Dìu ở Thái Nguyên	73
3.2.1. Nguyên nhân dẫn đến tình hình sử dụng ngôn ngữ Sán Dìu ở Thái Nguyên hiện nay.....	73
3.2.3. Một số đề xuất và giải pháp cho vấn đề bảo tồn, phát triển ngôn ngữ Sán Dìu ở Thái Nguyên	75
Tiểu kết chương 3	87
KẾT LUẬN	88
TÀI LIỆU THAM KHẢO	91
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

DTTS : Dân tộc thiểu số

PT - TH : Phát thanh truyền hình

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 1.1:	Tỉ lệ dân số người Sán Dìu chia theo xã năm 1960 và 1999	27
Bảng 2.1:	Thành phần dân tộc ở tỉnh Thái Nguyên.....	36
Bảng 2.2:	Tỉ lệ dân số người Sán Dìu chia theo xã năm 1960 và 1999	39
Bảng 2.3:	Tỷ lệ dân số người Sán Dìu phân bố ở Thành phố Thái Nguyên và các huyện thị.....	44
Bảng 2.4:	Hoàn cảnh sử dụng ngôn ngữ của người Sán Dìu ở Thái Nguyên.....	45
Bảng 2.5:	Năng lực sử dụng tiếng Việt của người Sán Dìu ở Thái Nguyên (theo độ tuổi).....	46
Bảng 2.6:	Tình hình sử dụng tiếng Việt của người Sán Dìu ở Thái Nguyên	47
Bảng 2.7:	Năng lực sử dụng tiếng Việt của người Sán Dìu	49
Bảng 2.8:	Tình hình sử dụng ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình của người Sán Dìu (theo đối tượng giao tiếp).....	51
Bảng 2.9:	Tình hình sử dụng ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình của người Sán Dìu (theo ngữ cảnh giao tiếp).....	52
Bảng 2.10:	Tình hình sử dụng ngôn ngữ của người Sán Dìu khi thực hiện các hoạt động cộng đồng	53
Bảng 2.11:	Tình hình sử dụng ngôn ngữ của người Sán Dìu khi đến nhà người khác và khi có khách đến nhà	55
Bảng 2.12:	Thái độ của người Sán Dìu với mục đích học tiếng Việt.....	57
Bảng 2.13:	Thái độ của người Sán Dìu với lý do học tiếng Việt	59
Bảng 2.14:	Thái độ đối với việc học chữ viết Sán Dìu.....	61
Bảng 2.15:	Thái độ đối với việc học chữ viết Sán Dìu.....	62
Bảng 2.16:	Thái độ đối với lý do sử dụng tiếng Sán Dìu	64
Bảng 2.17:	Thái độ đối với cách thức học chữ Sán Dìu và chữ quốc ngữ	66
Bảng 2.18:	Thái độ đối với phạm vi sử dụng tiếng người Sán Dìu.....	67
Bảng 2.19:	Thái độ ngôn ngữ đối với việc lựa chọn bạn đời	68
Bảng 2.20:	Thái độ ngôn ngữ trong việc kết hôn của con cái	68
Bảng 2.21:	Thái độ đối với việc sử dụng ngôn ngữ trong trường học	69

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Ngôn ngữ không chỉ là phương tiện giao tiếp, phương tiện tư duy mà còn là một trong những yếu tố cơ bản cấu thành nên văn hóa và mang bản sắc của văn hóa dân tộc, là một trong những phương tiện quan trọng nhất tạo nên tính thống nhất của từng dân tộc. Nhưng trong thực tế, không ít dân tộc thiểu số đã và đang bị mất dần tiếng nói mẹ đẻ - tiếng nói của dân tộc mình. (Hiện tại, trên thế giới có khoảng 7.000 ngôn ngữ và theo các nhà khoa học đến cuối thế kỷ 21 con số này chỉ còn là 700 - theo tài liệu 1). Nguyên nhân của sự mai một này có thể từ hai phía, hoặc do sự tác động từ bên ngoài của một ngôn ngữ có đông người nói hơn dẫn đến đồng hóa; hoặc do những nhu cầu cần phát triển mà một số dân tộc thiểu số đã tự bỏ mất tiếng nói của dân tộc mình. Như vậy, từ phía nào thì hiện tượng mai một tiếng nói một dân tộc chỉ có thể xảy ra khi có sự tiếp xúc (lâu dài hoặc không) với ngôn ngữ của ít nhất một dân tộc khác đông người nói hơn - hiện tượng song ngữ (hoặc đa ngữ).

Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc, đa ngôn ngữ do vậy hiện tượng đa ngữ tại các vùng dân tộc ít người là hiển nhiên, và đa ngữ ở Việt Nam như một tiền đề đầu tiên dẫn đến mai một ngôn ngữ của một dân tộc thiểu số nào đó. Mặt khác trong bối cảnh phát triển, hội nhập của đất nước dưới tác động của phát triển kinh tế - xã hội, đặc biệt những quá trình di dân, quá trình đô thị hóa đã tác động trực tiếp đến các vùng đa ngữ. Những tác động này diễn ra thế nào? Hệ quả của nó đối với ngôn ngữ dân tộc ít người ra sao? Liệu các ngôn ngữ đó có giữ được bản sắc và được duy trì? Nếu có khả năng một ngôn ngữ bị mai một thì điều đó xảy ra trong một bối cảnh như thế nào? Những câu hỏi này cần sự nghiên cứu cụ thể ở một trường hợp ngôn ngữ cụ thể. Có thể những nghiên cứu đối với một ngôn ngữ dân tộc cụ thể chưa thể đáp ứng được cho tất cả các trường hợp, tuy nhiên ít nhất cũng cho chúng ta biết (dù chưa đầy đủ) những nguyên nhân chính nào dẫn đến sự mai một một ngôn ngữ.